

การปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาด
ไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
**Adjustment of the Informal Employment Under the Social Crisis
a Case Study a Group of Taxi Drivers in Selaphum
District, Roi Et Province**

วรรณิภา สูงสุมาลย์ และ พิมพ์ชนก ไพรีพินาศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Wannipa Soongsumal and Pimchanok Paireepinas

Roi Et Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Pimchanok.pai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวของแรงงานนอกระบบกับวิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา : กลุ่มคนขับรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาการปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด และ3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 ดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย 11 คน ที่เลือกมาแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ผลการศึกษาพบว่า 1) แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและประกอบอาชีพ อาชีพ คือการประหยัดค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนมากขึ้น และการทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ การปรับตัวด้านร่างกายพบว่า มีการติดตามข่าวสาร การสวมใส่หน้ากากอนามัย การล้างมือด้วยเจลล้างมือแอลกอฮอล์และน้ำเปล่าหลังจากการสัมผัสสิ่งของ และการปรับตัวทางด้านจิตใจ 2) เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวของกลุ่มแรงงานคือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนสังคม และ3)แนวทางการลดข้อจำกัดการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกนั้นควรส่งเสริมการทำอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับแรงงานส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการดูแลความปลอดภัยด้าน และพบว่าเมื่อแรงงานนอกระบบสามารถปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพและปรับตัวด้านร่างกายจะนำไปสู่การปรับตัวทางด้านจิตใจด้วย

* วันที่รับบทความ: 9 สิงหาคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 6 กันยายน 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 9 กันยายน 2564

Received: August 9, 2021; Revised: September 6, 2021; Accepted: September 9, 2021

คำสำคัญ: การปรับตัว; แรงงานนอกระบบ; คนขับรถรับจ้าง

Abstracts

Subject research Adaptation of informal employment under the social crisis a caused study a group of taxi drivers in Selaphum District, Roi Et Province. Aims to study 1) To study the adjustment of informal workers under the social crisis caused by the COVID-19 epidemic 2) To study the conditions affecting the adjustment of informal workers under the social crisis caused by the COVID-19 pandemic and 3) to study the recommendations for the adjustment of informal workers groups under the social crisis caused by the COVID-19 epidemic. By using research tools Is an (In depth interview) with a group of 11 people that are selected Purposive sampling.

The results of the study showed that 1) In mostly cases, informal workers have economic and occupational adjustments. Is to save more household expenses. And making additional careers to generate. Physiological adjustment found that There is follow news. The Wearing a mask of Health Handing washing with hand sanitizer, alcohol and water after touching thing and psychological adjustment. 2) the conditions affecting the adjustment of informal workers is human capital, physical capital, social capital, and 3) Guidelines for reducing adaptation restrictions for informal workers under social crises should promote supplementary occupations suitable for workers mostly is the elderly. Relevant agencies should have health safety measures. And found that when informal workers can adjust economically and professionally and adjust physically will also lead to psychological adaptation.

Keywords: Adaptation; Informal Employment; Taxi Drivers

บทนำ

แรงงานนอกระบบ (Informal Workers) ตามความหมายขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization : ILO) หมายถึง แรงงานที่อยู่ในการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ (informal sector) ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจการขนาดเล็ก ตั้งได้ง่าย มีลักษณะเป็นธุรกิจชั่วคราว เรือ่น มักใช้วัตถุดิบในประเทศมีการใช้แรงงานเป็นหลัก และมีการดัดแปลงเทคโนโลยีง่ายๆ มาใช้ เป็นแรงงานอิสระที่ทำกิจกรรมเพื่อความอยู่รอด เช่น หาบเร่ริมถนน คนขับรถแท็กซี่ คนเก็บขยะ คนเก็บเศษกระดาษและโลหะ แรงงานรับใช้ในบ้านที่รับค่าจ้างจากครัวเรือน ผู้รับงานไปทำที่บ้าน และคนงานในโรงงานที่ไม่ขึ้นทะเบียน ซึ่งเป็นลูกจ้างแอบแฝง (disguised wage workers) ในเครือข่ายการผลิตและเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระในสถานประกอบการขนาดเล็กมากซึ่งทำงานด้วยตนเอง หรือมีสมาชิกในครอบครัว หรือมีผู้ฝึกงานหรือมีลูกจ้างช่วย “แรงงานนอกระบบ” ในแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบพ.ศ. 2555 - 2559 อ้างอิงมาจากนิยาม “แรงงานนอกระบบ” ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ หมายถึง “ผู้มีงานทำที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน” (สำนักงานสถิติและคุ้มครองแรงงานจังหวัดเชียงใหม่, 2561 : ออนไลน์)

แรงงานนอกระบบถือว่าเป็นกำลังแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศไทย แต่แรงงานส่วนนี้ยังไม่ได้รับการดูแลด้านการคุ้มครองสวัสดิการและการประกันสังคม ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายที่จะรับรองสิทธิให้กับแรงงานนอกระบบในการได้รับสวัสดิการเหมือนกับแรงงานในระบบประกอบกับแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีสภาพการจ้างที่ไม่แน่นอน สภาพแวดล้อมการทำงานไม่เอื้ออำนวยต่อการติดต่อกับหน่วยงานราชการหรือนายจ้าง แรงงานนอกระบบจึงต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านสุขภาพ นอกจากนั้นยังอาจจะต้องทำงานที่ไม่มีความปลอดภัย ไม่มีรายได้ที่แน่นอน และจากปัญหาที่แรงงานนอกระบบไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคม ส่งผลทำให้แรงงานที่ได้รับอุบัติเหตุไม่สามารถที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเหมือนกับแรงงานที่อยู่ในระบบได้ ซึ่งถือว่าเป็นข้อเสียเปรียบของแรงงานนอกระบบที่ทำให้ระดับคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันแรงงานนอกระบบยังไม่มีมารวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนที่ชัดเจน จึงทำให้แรงงานนอกระบบขาดอำนาจการต่อรองในการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ตามกฎหมายแรงงาน (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานกระทรวงแรงงาน, 2554 : ออนไลน์) ดังนั้นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีจึงมีส่วนสำคัญต่อดำรงชีพของกลุ่มแรงงานนอกระบบที่จะสามารถดำรงชีพอยู่ได้แม้เกิดภาวะวิกฤตที่มีผลกระทบ ในปี พ.ศ. 2563 ทั่วโลกและรวมถึงประเทศไทยได้พบการวิกฤติทางสังคม คือการเกิดโรคระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งผลการศึกษาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ซึ่งเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (UN) ชี้ว่าแรงงานนอกระบบเป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากวิกฤติโควิด-19 ภายใต้วิกฤตของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ได้นำมาซึ่งความวิตกกังวลแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบซึ่งมีจำนวนมาก โดยกังวลถึงความเสี่ยงด้านสุขภาพที่กลัวจะติดเชื้อไวรัส กับกังวลที่จะต้องรับมือกับปัญหาเศรษฐกิจอันเป็นผลกระทบจากการระบาดของไวรัสตัวนี้ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ปัจจุบันกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพอิสระต่าง ๆ ต้องเผชิญกับสภาพการทำมาหากินที่ฝืดเคือง ในขณะที่ผู้ขับรถมอเตอร์ไซด์และกลุ่มคนขับรถรับจ้าง มีผู้โดยสารน้อยลงมาก เพราะคนส่วนใหญ่ลดความเสี่ยงของการติดเชื้อโดยการอยู่บ้าน และลดกิจกรรมทางสังคมภายนอก รวมทั้งการเกิดคำสั่งการล็อกดาวน์ที่ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ไม่นิยมเดินทาง จึงส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อรายได้ที่มีจำนวนลดลง (สำนักข่าวอีไฟแนนซ์ไทย, 2563 : ออนไลน์) รายได้ของแรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มาจากการรับ-ส่งทั้งผู้โดยสาร เอกสารและสิ่งของ ซึ่งในสถานการณ์ปกติรายได้ของแรงงานผู้ขับขีรถจักรยานยนต์สาธารณะก็ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนอยู่แล้ว มีโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐค่อนข้างน้อย เช่น กองทุนประกันสังคม และกองทุนการออมแห่งชาติ เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่สถานประกอบการหลายแห่งต้องปิดการดำเนินกิจการชั่วคราวเพื่อชะลอการแพร่ระบาด หรือบางแห่งปิดการดำเนินกิจการถาวร ผนวกกับมาตรการรักษาระยะห่างทางสังคม (social distancing) ทำให้ผู้ใช้บริการรถจักรยานยนต์สาธารณะลดลง และ/หรือไม่มีการใช้บริการ ส่งผลกระทบต่อรายได้และการดำเนินชีวิตประจำวันของแรงงานผู้ขับขีรถจักรยานยนต์สาธารณะเป็นอย่างมาก (ทีดีอาร์ไอ, 2564 : ออนไลน์) เช่นเดียวกับกลุ่มคนขับรถรับจ้าง เขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่เป็นกลุ่มงานบริการได้รับผลกระทบต่อการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 จากการที่มีจำนวน

ผู้มาใช้บริการน้อยลงแม้พื้นที่ที่จัดคิวรถดังกล่าวนั้นแต่เดิมจะสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มคนอาชีพคนขับรถรับจ้างได้เป็นอย่างมากจากที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของอำเภอมีความพลุกพล่านของคนในการเดินทางสัญจรและใกล้แหล่งหน่วยงานที่สำคัญหลายแห่งของพื้นที่คนจึงนิยมใช้บริการ

เมื่อพิจารณาการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในปี 2562 แรงงานนอกระบบร้อยละ 56.4 ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม รองลงมาเป็นภาคบริการและการค้าร้อยละ 33.1 และภาคการผลิตร้อยละ 10.7 สำหรับปัญหาของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ยังคงเป็นปัญหาเดิมที่ต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือ คือ ปัญหาค่าตอบแทนร้อยละ 52.8 การทำงานหนัก ร้อยละ 17.1 และไม่ได้รับการจ้างงานอย่างต่อเนื่องร้อยละ 16.6 ที่เหลือเป็นเรื่องของการ ไม่มีสวัสดิการ ไม่มีวันหยุด ทำงานไม่ตรงเวลาปกติ เป็นต้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2562 : ออนไลน์) และผลการศึกษาและการวิเคราะห์พบว่าปัญหาของกลุ่มแรงงานนอกระบบมีอยู่ด้วยกันหลายประการ ได้แก่ การไม่ได้รับสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน การขาดหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารและรับผิดชอบงานโดยตรง การรับงานที่เสี่ยงหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ การทำงานที่เร่งรีบในระยะเวลายาวนาน การขาดข้อมูลสุขภาพที่เพียงพอ สภาพแวดล้อมการทำงานไม่เหมาะสม ทำงานไม่มีวันหยุดและทำงานไม่ตรงเวลาปกติ (นันทการต์ จันทร์อ่อน, 2556 : ออนไลน์) โดยกลุ่มคนขับรถรับจ้างพบว่ามีปัญหาที่คล้ายคลึงกับอาชีพอิสระอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาการทำมาหากิน ซึ่งกว่าจะหารายได้เลี้ยงชีพและครอบครัวได้ มีความตึงเครียดและความเสี่ยงจากอุบัติเหตุจากการทำงาน และขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงอยากศึกษาประเด็นคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบและการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้สถานการณ์โควิด-19 โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มแรงงานนอกระบบที่อยู่ในภาคบริการเนื่องจากการศึกษาข้อมูลพบว่า เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตทางสังคมสถานการณ์โควิด-19 ทั้งเรื่องรายได้ที่ลดน้อยลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนยังเท่าเดิม อีกทั้งเรื่องความปลอดภัยในการทำงานที่มีความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุ ไม่มีหลักประกันที่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมได้ มีความวิตกกังวลในช่วงที่เกิดโรคระบาดในช่วงแรกๆ ในการยังไม่เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และอุปกรณ์การป้องกันเชื้อไวรัสที่มีราคาค่อนข้างสูงและหายาก เรื่องสุขภาพที่ออกต้องไปทำงานนอกบ้านเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งสถานการณ์ทั้งหมดที่กล่าวมาตามข้างต้น จึงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบกลุ่มนี้และกลุ่มที่สะท้อนคุณภาพชีวิตการทำงานและความต้องการทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ แรงงานนอกระบบ กลุ่มคนขับรถรับจ้าง ในเขตอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มคนที่ยังคงดำเนินการประกอบอาชีพขับรถรับจ้างหลังจากการแพร่ระบาดของสถานการณ์โควิด 19 ส่งผลให้กลุ่มแรงงานนอกระบบที่ประกอบอาชีพขับรถรับจ้างส่วนหนึ่งได้ตัดสินใจเดินทางกลับภูมิลำเนาและเลิกขับรถรับจ้าง แต่ยังคงมีกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ยังคงประกอบอาชีพขับรถรับจ้างจำนวน 11 คน โดยเลือกมาแบบเจาะจง (Purposive Selection)

2. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth interview) โดยมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามตายตัวหรือเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

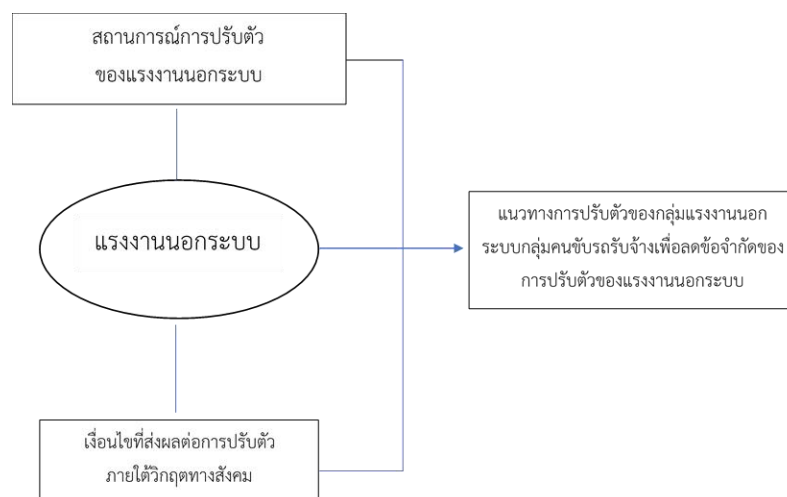
ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้จากการรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบปลายเปิดเป็นหลัก ทั้งนี้จะใช้รอบข้อคำถามแบบกว้างๆ เพื่อให้คำตอบที่ครอบคลุมเนื้อหาของงานวิจัย และนำผลการจากสัมภาษณ์ที่จดบันทึก หรืออัดเทปที่ได้รับการอนุญาตมาเรียบเรียง ตรวจสอบความถูกต้องและทำการวิเคราะห์หาข้อสรุป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) กระทำโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในหลายแหล่งบุคคล กระจายกันไป ตามพื้นที่การวิจัย มีการตรวจทานข้อมูลด้วยการถามคำถามเดิมในช่วงเวลาต่างไป หรือปรับคำถามใหม่ในการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ต้องดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องหลายครั้งในแต่ละวันระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ตรวจสอบข้อมูลจากบันทึกภาคสนามแบบวันต่อวัน เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนของข้อมูล แล้วจึงสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแสดงกรอบแนวคิดเรื่องการปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ดต่อวิกฤตทางสังคมโดยจำแนกการปรับตัวไว้ 3 ด้านคือ 1. การปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ 2. การปรับตัวด้านร่างกาย 3. การปรับตัวด้านจิตใจ ภายใต้สถานการณ์โควิด 19 เพื่อนำไปสู่แนวทางการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อลดข้อจำกัดการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบในจังหวัดร้อยเอ็ดภายใต้วิกฤตทางสังคมตามกรอบแนวคิด ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ดต่อวิกฤตทางสังคม

1.1 การปรับตัวเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

แรงงานนอกระบบกลุ่มคนขับรถรับจ้างได้ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ในด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ คือการขาดรายได้และกลายเป็นคนว่างงานชั่วคราวเนื่องจากว่าบางคนไม่ได้มีอาชีพเสริมหรืออาชีพสำรองเพื่อรับมือกับวิกฤตดังกล่าว ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ต้องช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดซื้ออุปกรณ์ป้องกันเชื้อไวรัสโควิด-19 เอง อีกทั้งเรื่องรายได้ที่ลดน้อยลงและไม่มีหลักประกันสังคมชดเชยรายได้เช่นเดียวกับแรงงานในระบบ ทำให้แรงงานนอกระบบมีการปรับตัวและการรับมือด้านเศรษฐกิจการประกอบอาชีพอาชีพ คือมีการวางแผนใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้นและการใช้จ่ายใช้ใน

ชีวิตประจำวันอย่างประหยัด ส่วนกลุ่มแรงงานที่มีพื้นที่ทำการเกษตรจึงได้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อจำหน่ายและบริโภคภายในครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบว่ามีความสามารถด้านหัตถกรรม เมื่อเกิดวิกฤตจึงได้สร้างรายได้เสริมจากงานหัตถกรรมที่มีคนสั่งซื้อสินค้าเหล่านี้ รวมถึงพบว่ามีความสามารถบางประการในการเก็บขวดน้ำพลาสติกที่ใกล้กับจุดรอรับบริการจากไว้จำหน่ายที่ร้านขายของเก่าไว้เพื่อเป็นรายได้ภายในครอบครัวอีกช่องทางหนึ่ง และแรงงานนอกระบบบางคนมีรายได้ภายในครอบครัวหลายช่องจากคนในครอบครัว คือภรรยาที่เป็นสมาชิกกลุ่มทอเสื่อกกซึ่งเป็นกลุ่มแม่บ้านภายในชุมชนซึ่งรายได้ในส่วนนี้ก็นำมาจุนเจือครอบครัวด้วย

1.2 การปรับตัวด้านร่างกาย

แรงงานนอกระบบบางกลุ่มมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการปรับตัวด้านร่างกาย เนื่องจากแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นวัยผู้สูงอายุซึ่งวัยสูงอายุถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สามารถติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มากที่สุด มีการปฏิบัติตามนโยบายของทางภาครัฐที่ออกมาเพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้แรงงานนอกระบบกลุ่มนี้มีการปรับตัว คือมีการสวมใส่หน้ากากอนามัย การล้างมือด้วยทั้งเจลล้างมืออนามัยและน้ำเปล่าแต่ในขณะเดียวกันยังพบว่าแรงงานนอกระบบบางกลุ่มยังมองว่าการติดเชื้อโควิด-19 ยังคงเป็นเรื่องไกลตัวที่ไม่สามารถติดได้ง่ายเนื่องจากความรู้เท่าไม่การณและความกังวลเนื่องจากจังหวัดร้อยเอ็ดยังไม่ใช้พื้นที่สีแดง และพบว่าแรงงานนอกระบบบางคนไม่ได้สวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา แต่สวมใส่หน้ากากอนามัยเฉพาะเวลาใช้บริการจากลูกค้าเท่านั้น เนื่องจากรู้สึกอึดอัดและหายใจไม่ออกจากการใส่หน้ากากอนามัยเป็นเวลานาน

1.3 การปรับตัวด้านจิตใจ

แรงงานนอกระบบกลุ่มคนชราจำนวนมาก มีความเครียด และความวิตกกังวล ทั้งในเรื่องของการขาดรายได้ในการดำรงชีพ เรื่องความปลอดภัยของสุขภาพของตนเองและคนในครอบครัว จากข้อจำกัดของวัยผู้สูงอายุการเคลื่อนไหวทางร่างกายที่ช้าลง มีรับรู้ถึงที่ช้าลงไม่ทันกับรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ถูกมองว่าไม่มีประสิทธิภาพในการทำงาน จึงส่งผลให้แรงงานนอกระบบกลุ่มที่เป็นวัยผู้สูงอายุเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ แรงงานนอกระบบจึงมีการรับมือกับปัญหาความเครียดดังกล่าวโดยการเลือกที่จะอยู่บ้านและออกจากบ้านเท่าที่มีธุระจำเป็นเท่านั้น เพื่อลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 บางคนการมีรับมือโดยการพยายามคิดแง่บวก พยายามทำจิตใจให้แจ่มใสเพราะเชื่อว่าถ้าสุขภาพจิตดี จะทำให้สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ บางคนมีวิธีผ่อนคลายความเครียดโดยการทำงานอดิเรกด้านหัตถกรรมและยังสามารถเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวได้อีกช่องทางหนึ่ง บางคนมีวิธีรับมือกับความเครียดได้ภายใต้วิกฤตคือการทำงานเนื่องจากการออกมาทำงานทำให้รายได้และการได้พบปะกับเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันทำให้คลายความเครียดลง นอกจากนี้แรงงานนอกระบบกลุ่มนี้ยังกล่าวว่า หากมีรายได้เสริมหรือมีอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต ความเครียดและความวิตกกังวลน้อยลง

จากปรากฏการณ์การปรับตัวทั้ง 3 ด้านของแรงงานนอกระบบพบว่า โดยส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบมีการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและประกอบอาชีพอาชีพ คือการประหยัดค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนมากขึ้น ปลุกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อรับประทานเอง การใช้ไฟฟ้าภายในบ้านอย่างประหยัดและใช้เท่าที่จำเป็นเพื่อลดค่าใช้จ่ายในภาคครัวเรือน แรงงานนอกระบบบางคนมีอาชีพเสริมจากงานด้านหัตถกรรม การสานแห การสานตะกร้า การสานกระบุง การสานชะลอม บางคนการเก็บขูดน้ำพลาสติกที่บริเวณสุภาพใกล้กับจุดที่แรงงานนอกระบบรอรับบริการจากลูกนำไปจำหน่ายที่ร้านขายของเก่า เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับทางครอบครัวอีกช่องทางหนึ่ง แรงงานนอกระบบบางส่วนที่มีพื้นที่ทำเกษตร ได้มีการปลูกข้าว ปลูกผักไว้สำหรับบริโภคเอง มีการวางแผนการใช้เงินมากขึ้นเพื่อให้มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย การปรับตัวด้านร่างกายพบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ตระหนักและให้ความสำคัญถึงการปรับตัวด้านร่างกายคือ มีการติดตามข่าวสารของการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระลอกใหม่ การสวมใส่หน้ากากอนามัย การล้างมือด้วยเจลล้างมือแอลกอฮอล์และน้ำเปล่า หลังจากการสัมผัสสิ่งของในที่สาธารณะและหลังจากไปรับ ไปส่งผู้ที่ใช้บริการ และการปรับตัวทางด้านจิตใจพบว่าส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบกลุ่มนี้มีความเครียดและวิตกกังวลถึงเรื่องรายได้ที่ลดน้อยลงและเรื่องสุขภาพเนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่คือวัยผู้สูงอายุและวัยผู้สูงอายุคือกลุ่มเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มากที่สุดกลัวว่าตนเองจะเป็นแพร่เชื้อให้กับคนในครอบครัวของตัวเองและมีการรับมือโดยการทำจิตใจให้แจ่มใส ทำงานอดิเรกเพื่อขจัดความเครียด

2. เจื่อนไขที่ส่งผลต่อการปรับตัวภายใต้วิกฤตทางสังคมของกลุ่มแรงงานนอกระบบกลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์แรงงานนอกระบบมีการปรับตัวทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ การปรับตัวด้านร่างกาย การปรับตัวด้านจิตใจ พบว่าการปรับตัวทั้ง 3 ด้านมีกลุ่มแรงงานนอกระบบที่สามารถมีการปรับตัวและไม่สามารถปรับตัวได้ โดยมีเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

2.1 เงื่อนไขที่ส่งผลให้ปรับตัวได้

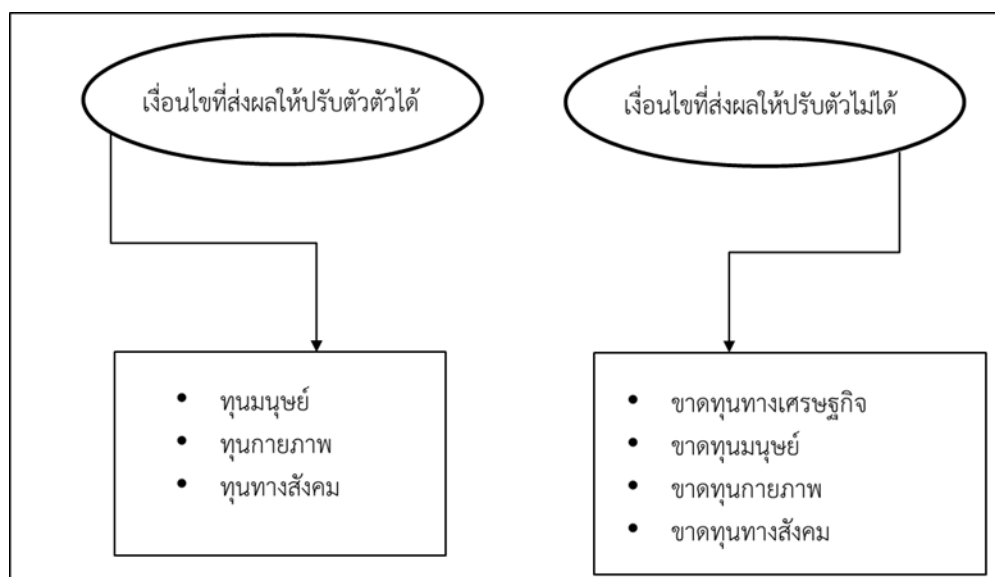
แรงงานนอกระบบบางส่วนมีการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพได้ เนื่องจากพบว่าแรงงานบางคนมีทุนมนุษย์ คือมีการวางแผนการใช้จ่ายภายในครัวเรือนมากขึ้น มีการใช้จ่ายภายในครัวเรือนอย่างประหยัดเพื่อลดค่าใช้จ่าย บางส่วนมีการหารายได้เสริมจากงานฝีมือด้านหัตถกรรม ซึ่งทำให้รายจ่ายกลุ่มนี้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจได้อย่างปกติ แรงงานบางส่วนมีการหารายได้เสริมมาจากเก็บขูดน้ำพลาสติกที่บริเวณใกล้กับจุดรอรับบริการกับจากลูกค้าและขายให้กับร้านขายของเก่า เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว ในขณะที่แรงงานบางส่วนพบว่ามีความรู้ทางกายภาพอยู่แล้ว คือมีพื้นที่ในการปลูกผักสวนครัวไว้สำหรับรับประทานเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนส่วนการปรับตัวด้านร่างกายของแรงงานนอกระบบนั้นพบว่าแรงงานนอกระบบบางส่วนมีการปรับตัวด้านร่างกายมีทุนมนุษย์คือ มีความตระหนักและให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยด้านร่างกาย มีการติดตามข่าวสารของการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ระลอกใหม่ การสวม

ใส่หน้ากากอนามัย การล้างมือด้วยเจลล้างมือแอลกอฮอล์และน้ำเปล่าหลังจากการสัมผัสสิ่งของในที่สาธารณะ และหลังจากไปรับ ไปส่งผู้ที่ใช้บริการ และการปรับตัวทางด้านจิตใจพบว่าแรงงานบางส่วนมีการปรับตัว คือมีการรับมือโดยการพยายามคิดแง่บวก บางคนมีวิธีผ่อนคลายความเครียดโดยการทำงานอดิเรกด้านหัตถกรรม และยังสามารถเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวได้อีกช่องทางหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นทุนมนุษย์ บางคนมีวิธีรับมือกับความเครียดได้ภายใต้วิกฤตคือการทำงาน และแรงงานนอกระบบบางคนมีทุนทางสังคม คือมีการรับมือกับความเครียดโดยการรับยอมรับความสภาพเป็นจริง เนื่องจากการออกมาทำงานทำให้รายได้และการได้พบปะกับเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันทำให้คลายความเครียดลงจากเดิม

2.2 เจ็บใจที่ส่งผลให้ปรับตัวไม่ได้

แรงงานนอกระบบบางส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ โดยพบว่าแรงงานบางส่วนยังขาดในส่วนของทุนทางเศรษฐกิจ เนื่องจากอาชีพนี้เป็นอาชีพหารายได้รายวันจึงทำให้ไม่มีเงินออมสำหรับไว้ใช้ในยามเกิดวิกฤตทางสังคม เมื่อเกิดวิกฤตทางสังคมขึ้นทางภาครัฐได้มีนโยบายต่างๆ เพื่อชะลอการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้ผู้มาใช้บริการรถรับจ้างมีจำนวนน้อยลงและทำให้รายได้ผู้ประกอบการรายวันลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งทำให้รายได้ของกลุ่มแรงงานนี้ไม่เพียงพอสำหรับการจุนเจือครอบครัวได้ และพบว่าแรงงานบางส่วนเข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการของภาครัฐ ซึ่งส่วนนี้เป็นข้อจำกัดอีกข้อหนึ่งในการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ส่วนการปรับตัวด้านร่างกายพบว่าแรงงานบางส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ คือมีความตระหนักรู้ถึงอันตรายของโรคโควิด-19 ซึ่งข้อจำกัดของแรงงานกลุ่มนี้ไม่มีทุนแรกเริ่มในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โควิด-19 เช่น หน้ากากอนามัย เจลล้างมือแอลกอฮอล์ และการปรับตัวด้านจิตใจที่กลุ่มแรงงานไม่สามารถปรับตัวได้ เนื่องจากพบว่าแรงงานบางส่วนยังขาดทุนมนุษย์ด้านทุนทางอารมณ์ คือยังคงมีความเครียด ความวิตกกังวลเรื่องรายได้ ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมถึงปลอดภัยจากการทำงาน

ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 นั้นได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานนอกระบบ คนกลุ่มนี้ถือเป็นกลุ่มคนเปราะบางเนื่องจากมีรายได้ไม่แน่นอน กฎหมายการประกันสังคมไม่รับรอง เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ดังกล่าวจึงส่งผลคนกลุ่มนี้มีการปรับตัว โดยพบว่ามีบางส่วนสามารถปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข แต่นอกจากนี้ยังพบมีแรงงานนอกระบบบางส่วนยังคงไม่สามารถปรับตัวได้ อันเนื่องมาจากปัจจัยดังนี้ การเข้าไม่ถึงข่าวสารและยังไม่เข้าใจถึงสิทธิและสวัสดิการที่ตัวเองควรจะได้รับ การไม่เข้าสวัสดิการของทางภาครัฐที่จัดให้เนื่องจากข้อจำกัดที่ให้ผู้ขอรับสิทธิต้องมีการลงทะเบียนออนไลน์ ซึ่งแรงงานกลุ่มนี้ไม่มีสมาร์ทโฟนและใช้สมาร์ทโฟนไม่เป็นเพื่อใช้ในการลงทะเบียนในการรับสิทธิสวัสดิการต่างๆ

รูปภาพที่ 1 แสดงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการปรับตัวภายใต้วิกฤตทางสังคม

3. แนวทางการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาด ไวรัสโคโรนา 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

แรงงานนอกระบบกลุ่มคนขับรถรับจ้างได้เสนอแนวทางการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ คือ ส่งเสริมการทำอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้อีกช่องทางหนึ่ง โดยแนวทางการปรับตัวด้านเศรษฐกิจมีการเสนออาชีพด้านเกษตรกรรมและด้านหัตถกรรมที่แรงงานกลุ่มนี้เห็นว่าตนเองมีศักยภาพที่จะทำอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพเสริมได้เพื่อเพิ่มรายได้ให้เพียงพอสำหรับการดำรงชีพได้ แต่แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่คือวัยผู้สูงอายุทำให้มีข้อจำกัดการเคลื่อนไหวทางร่างกายที่ช้าลง มีรับรู้อาการที่ช้าลงไม่ทันกับรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ถูกมองว่าไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานทำให้การทำอาชีพเกษตรกรรมก็อาจจะไม่สามารถตอบสนองช่วยเหลือในการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบได้ ส่วนแนวทางปรับตัวทางด้านร่างกายพบว่า แรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในเขตพื้นที่มีมาตรการดูแลความปลอดภัยด้านสุขภาพให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบที่รัดกุมคือ มีการสนับสนุนอุปกรณ์ป้องกันเชื้อไวรัสโคโรนา-19 การฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรคโคโรนา-19 ที่บริเวณจุดรับบริการลูกค้า การตรวจหาโรคโคโรนา-19 แบบเชิงรุก เพื่อสร้างปลอดภัยทางด้านร่างกายและความมั่นใจกับให้กลุ่มแรงงานนอกระบบและผู้ที่มาใช้บริการกับแรงงานกลุ่มนี้ด้วย ซึ่งกลุ่มแรงงานนอกระบบมองว่าเมื่อพวกเขาสามารถปรับตัวได้ทั้งทางด้านร่างกายและเศรษฐกิจแล้วก็จะไปนำสู่การปรับตัวทางด้านจิตใจด้วย คือภาวะความเครียด ความวิตกกังวลที่น้อยลงเช่นเดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีการศึกษาการปรับตัว 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ 2. ด้านร่างกาย และ 3.ด้านจิตใจ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญและมีความสัมพันธ์ในการอธิบายกระบวนการปรับตัวของกลุ่มคนในสังคมเมื่อเจอสภาพปัญหาหรือวิกฤตทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับธวัชกร อินอุดร (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การปรับตัวของมนุษย์เรานั้นล้วนเกี่ยวเนื่องมาจากการที่สิ่งต่างๆในชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงไปซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเกิดขึ้นอย่างค่อยๆเป็นค่อยๆไป หรือเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การที่เรามีความสุขและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขรวมทั้งใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคมเหมือนกับคนอื่นนั้นเนื่องมาจากคนเรามีการปรับตัว โดยจำแนกการปรับตัวไว้ 3 ด้านคือ การปรับตัวด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งในการทำงานนั้นบุคคลจะมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับงานได้ การปรับตัวด้านสุขภาพร่างกาย เมื่อสภาพแวดล้อมรอบๆตัวเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีปัญหาและแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย โดยการใช้กลไกในการปรับตัวด้านสุขภาพร่างกายจึงเป็นสิ่งที่สำคัญแม้ว่าร่างกายจะยังไม่มีปัญหา แต่เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่น่าจะเป็นปัญหาก็ต้องมีการป้องกันก่อนที่จะเกิดปัญหาขึ้น และการปรับตัวด้านสุขภาพจิต คนเรานั้นเมื่อมีความเครียดเกิดขึ้นสิ่งที่จำเป็นคือต้องปรับตัวให้ได้ เพื่อรักษาระดับความสมดุลทางจิตใจเอาไว้ทำให้สภาพของความเป็นตัวของตัวเองดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับการอธิบายลักษณะการปรับตัวของกลุ่มคนที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตว่าการปรับตัวนั้นไม่สามารถที่จะปรับไปเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้นแต่การปรับตัวนั้นมีความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยภายนอกทั้งทางร่างกาย สังคม เศรษฐกิจและภายในคือจิตใจ ถ้าการปรับตัวส่วนปัจจัยภายนอกในด้านใดด้านหนึ่งเกิดความล้มเหลวก็ย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับกันยา สุวรรณแสง (2550 : 122) ที่ได้กล่าวถึงการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัวที่สมบูรณ์หรือการปรับตัวแบบบูรณาการ (Integrating Adjustment) เป็นลักษณะของการปรับตัวที่บุคคลประสบปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ แล้วสามารถแก้ปัญหาได้และเมื่อแก้ปัญหาได้แล้ว ทำให้ตนเองเกิดความสบายใจไม่มีข้อข้องใจเหลืออยู่ และการปรับตัวที่ไม่สมบูรณ์หรือการปรับตัวแบบไม่บูรณาการ(Non-integrative Adjustment)เป็นการปรับตัวที่บุคคลประสบปัญหาหรืออุปสรรคแล้วไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้ เขาอาจมีวิธีทำให้คลายเครียดภายในใจหรือความวิตกกังวลใจให้ลดลงได้บ้าง แต่มีความไม่สบายใจนั้นยังคงมีค้างอยู่การปรับตัว

2.1 การปรับตัวของแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากผลการวิเคราะห์สถานการณ์การปรับตัวของแรงงานนอกระบบพบว่า แรงงานนอกระบบมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้ภายใต้วิกฤตทางสังคม ซึ่งการปรับตัวดังกล่าวจะต้องอาศัยทุนทางสังคมด้วย โดยแรงงานบางคนมีการประกอบอาชีพเสริมคือการปลูกผักไว้สำหรับการจำหน่ายซึ่งมีการรู้จักกับกลุ่มแม่ค้า

ในตลาดซึ่งถือว่าเป็นข้อได้เปรียบ เนื่องจากการตลาดรองรับผลผลิตอย่างแน่นอนและกลุ่มแม่ค้าในตลาดมารับผักไปจำหน่ายเองถึงหน้าบ้าน ซึ่งการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบนั้นเกิดขึ้นจากการได้รับผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่เกิดการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา-19 ซึ่งสอดคล้องกับชูทิพย์ ปานปรีชา (2551: 499) ได้กล่าวไว้ว่า การปรับตัวเกิดจากสาเหตุที่มนุษย์ต้องเผชิญกับแรงผลักดันที่มีอิทธิพลสำหรับการดำเนินชีวิตและสิ่งที่มีอิทธิพลในการปรับตัวนั้นมี 2 ประการ คือ 1. สิ่งเร้าภายนอก หรือข้อเรียกร้องอันเกิดจากเป็นความต้องการของสังคมและสภาพแวดล้อมซึ่งได้แก่วัฒนธรรมจารีตประเพณีค่านิยมศาสนา กฎระเบียบของสังคมทำให้บุคคลต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการต่างๆ และอยู่ได้โดยไม่มีความกดดันทางจิตใจ 2. แรงผลักดันภายใน เป็นความต้องการทางใจ ซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคล ได้แก่ความรักความอบอุ่นความปลอดภัยความสำเร็จในชีวิตทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัว เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

2.2 เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

เงื่อนไขที่ส่งผลให้ปรับตัวได้ ประกอบไปด้วยทุนมนุษย์ ได้แก่ด้านทักษะความสามารถของแรงงานนอกระบบที่จะสามารถนำมาตนเองอยู่รอดภายใต้วิกฤตทางสังคมที่กำลังเผชิญกับการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) อย่างการหารายได้เสริมจากทักษะความสามารถของตนเองในทางด้านหัตถกรรม การสานแห การสานตะกร้า การสานกระบุง การสานชะลอมและการมีความรู้ในการปลูกผักสวนครัวเพื่อใช้ในการยังชีพและจำหน่ายแก่แม่ค้าเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของรายได้จากส่วนอื่นเกิดขึ้นมากกว่าการรอรายได้จากการขับรถรับจ้างเช่นที่ผ่านมาแรงงานบางส่วนมีการหารายได้เสริมมาจากเก็บขวดน้ำพลาสติกที่บริเวณใกล้ๆกับจุดรอรับบริการกับจากลูกค้าและขายให้กับร้านขายของเก่า เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

ทุนกายภาพที่เป็นเงื่อนไขหนุนเสริมให้แรงงานบางส่วนได้ใช้เพื่อเป็นทุนในการปรับตัว พบว่า พื้นที่ว่างจากบริเวณบ้านที่ตนเองเช่าหรือบ้านของตนเองทำการเกษตรเพื่อปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานภายในครอบครัวลดรายจ่ายในการซื้อผักจากตลาดเพื่อมาประกอบอาหารอีกทั้งยังทำเป็นรายได้เสริมโดยมีแม่ค้าที่รู้จักกันมารับซื้อ ซึ่งทั้งทางทุนมนุษย์และทุนกายภาพก็เป็นเงื่อนไขเอื้อต่อแรงงานนอกระบบในการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจอย่างหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเสกสรรค์ มรุลางรังสรรค์ (2547 : ออนไลน์) กล่าวว่า การปรับตัวทางเศรษฐกิจเป็นการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยการที่ประกอบอาชีพที่หลากหลายเพื่อให้ครอบครัวมีรายได้จากหลายช่องทาง

ทุนสังคม นับว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งของการปรับตัวของแรงงานนอกระบบดังกล่าวทั้งการมีเครือข่ายคอยให้การช่วยเหลือที่แก่กลุ่มแรงงานนอกระบบในด้านต่างๆ ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวทั้งในด้านเชิงเศรษฐกิจจากการมีกลุ่มผู้ที่รู้จักกันมาช่วยอุดหนุนซื้อสินค้าของกลุ่มแรงงานนอกระบบและทางด้านจิตใจที่กลุ่มแรงงานนอกระบบให้ข้อมูลว่าจากการออกมาทำงานในแต่ละวันได้นอกจากจะมาเพื่อหารายได้แล้วและการได้พบปะกับเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันทำให้เกิดความคลายความเครียดจากการ

เผชิญปัญหาในวิกฤตดังกล่าวลงได้เป็นอย่างมากซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากอย่างหนึ่งต่อการปรับตัวของแรงงานนอกระบบซึ่งไม่ได้สอดคล้องกับก้นดักนิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี (2546 : ออนไลน์) ที่กล่าวถึงลักษณะของการปรับตัวว่าการปรับตัวเป็นงานประจำที่บุคคลจะต้องแก้ปัญหา โดยบุคคลที่ปรับตัวได้ดีคือบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา โดยมีการรู้จักและยอมรับตนเองเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปรับตัวและการปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ โดยผู้ปรับตัวนั้นต้องมีการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดเป้าหมายที่เป็นจริงให้กับตนเอง ใช้ความสามารถของตนเองเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อมและโชคชะตาของตัวเองเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง และต้องมีความไวต่อการรับรู้ความต้องการและหรือความไม่สบายใจของผู้อื่นเพื่อที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือและใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี และวารสาร ธรรมศาสตร์ (2545 : 7) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ลักษณะในการปรับตัวที่ดีนั้นเป็นบุคคลที่มีลักษณะรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้โดยปราศจากอคติ ยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น ใจกว้างยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น มองโลกในแง่ดี มีความคิดทางบวกมากกว่าทางด้านลบ สามารถเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคด้วยสติและใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิต จากข้อความดังกล่าวพบว่า การปรับตัวที่ถูกกล่าวมานั้นส่วนใหญ่เน้นการปรับตัวจากตนเองเป็นหลักเพื่อเข้าใจตนเอง สังคม ใช้ความสามารถของตนเองและมีความใส่ใจต่อคนรอบข้างจึงจะถือว่าเป็นการปรับตัวที่ประสบผลสำเร็จแต่จากผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) นั้นไม่ใช่เพียงแค่เงื่อนไขจากตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เพียงเงื่อนไขเดียวเท่านั้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแต่ยังประกอบไปด้วยเงื่อนไขของทุนทางสังคมหรือความเป็นเครือข่ายที่เป็นปัจจัยหนุนเสริมที่จะส่งผลให้คนสามารถปรับตัวและอยู่รอดในสังคมได้

สำหรับแรงงานนอกระบบบางส่วนที่ไม่สามารถปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ได้นั้นเกิดจากการไม่มีทุนทางด้านเศรษฐกิจ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์และทุนสังคม ดังนี้

ทุนด้านเศรษฐกิจ โดยพบว่าแรงงานหารายได้รายวันจึงทำให้ไม่มีเงินออมสำหรับไว้ใช้ในยามเกิดวิกฤตทางสังคม เมื่อเกิดวิกฤตทางสังคมขึ้นทางภาครัฐได้มีนโยบายต่างๆ เพื่อชะลอการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ซึ่งส่งผลให้ผู้มาใช้บริการรถรับจ้างมีจำนวนน้อยลงและทำให้รายได้ผู้ประกอบการรายวันนี้ลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งทำให้รายได้ของกลุ่มแรงงานนี้ไม่เพียงพอสำหรับการจุนเจือครอบครัวได้ และพบว่าแรงงานบางส่วนเข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการของภาครัฐ ซึ่งส่วนนี้เป็นข้อจำกัดอีกข้อหนึ่งในการปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

ทุนด้านกายภาพ ทุนมนุษย์และทุนสังคม การขาดเครื่องมือเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐที่ต้องการลงทะเบียนออนไลน์เพื่อรับสิทธิในการเข้าถึงสวัสดิการการช่วยเหลือและการเข้าถึงข่าวสารที่ถูกต้อง การขาดแหล่งที่ดินหรือทรัพยากรต่างๆ ขาดเครือข่ายทางสังคมและความรู้ความสามารถทักษะอื่นๆที่จะเอื้อต่อการสร้างรายได้สำรองให้กับตนเองและครอบครัวได้

2.3 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบภายใต้วิกฤตทางสังคมจากการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด 19 กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถรับจ้าง อำเภอเสลภูมิ ในจังหวัดร้อยเอ็ด

แรงงานนอกระบบกลุ่มคนขับรถรับจ้างได้เสนอแนวทางการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ คือ ควรมีนโยบายช่วยส่งเสริมการทำอาชีพเสริมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้อีกรายช่องทางหนึ่งแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ แต่เนื่องจากแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นวัยที่มีความเปราะบาง การส่งเสริมงานด้านอื่นให้กับแรงงานนอกระบบกลุ่มนี้จึงอาจจะมีข้อจำกัดต่อการทำงานรวมทั้งไม่สามารถเข้าถึงมาตรการการช่วยเหลือของรัฐบาลได้เนื่องจากข้อกำหนดของรัฐบาลในการให้ผู้ขอรับการช่วยเหลือตามมาตรการต้องลงทะเบียนออนไลน์เช่นเดียวกับงาน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบกลุ่มคนขับรถรับจ้างเพื่อลดข้อจำกัดการปรับตัวของกลุ่มแรงงานนอกระบบในจังหวัดร้อยเอ็ดภายใต้วิกฤตทางสังคม ดังนี้

1. ควรมีการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบในพื้นที่ในรูปแบบของการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เช่น การเป็นสหกรณ์คนขับรถรับจ้างเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับกลุ่มคนดังกล่าวให้ได้สามารถพึ่งพาตนเองได้เมื่อเกิดวิกฤตทางสังคม เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวมีการพบปะกันเฉพาะตอนรอรับลูกค้าขาดความสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงมีลักษณะเป็นปัจเจกชนสูง ข้อจำกัดของวัยของแรงงานกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจึงอาจไม่สามารถทำงานในรูปแบบอื่นเพื่อเป็นรายได้เสริมได้เท่ากับแรงงานนอกระบบวัยอื่น ดังนั้น การสร้างความมั่นคงและช่วยเหลือกลุ่มคนดังกล่าวในช่วงเกิดปัญหาได้ดียิ่งขึ้นคือสร้างสวัสดิการสำหรับอาชีพการขับรถรับจ้างภายใต้การดำเนินงานในรูปแบบสหกรณ์

2. ในพื้นที่ควรมีการจัดทำระบบข้อมูลของกลุ่มแรงงานนอกระบบเพื่อมีรายชื่ออยู่ในระบบเพื่ออำนวยความสะดวกให้การช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นการควบคุมกลุ่มคนแรงงานนอกระบบให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือตามมาตรการของหน่วยงานรัฐอย่างเคร่งครัด ป้องกันปัญหาและสนับสนุนช่วยเหลือแรงงานนอกระบบได้อย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ศึกษาผลกระทบของแรงงานนอกระบบประเภทอื่นๆภายใต้วิกฤตทางสังคม
2. ศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดการเข้าถึงนโยบายการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อลดข้อจำกัดต่อการเข้าถึงความช่วยเหลือ
3. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการสวัสดิการกลุ่มคนขับรถรับจ้างในรูปแบบสหกรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กันยา สุวรรณแสง. (2550). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: อักษรพิทยา.
- กันต์กนิษฐ์ เกษมพงษ์ทองดี. (2546). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จังหวัดนนทบุรี. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 8 กันยายน 2563. แหล่งที่มา: <https://webopac.lib.buu.ac.th/catalog/BibItem.aspx?BibID=b00212062>
- ชูทิพย์ ปานปรีชา. (2551). *จิตวิทยาทั่วไป หน่วยที่ 9*. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทีดีอาร์ไอ. (2564). วิเคราะห์ผลกระทบของโควิด-19 ต่อแรงงานนอกระบบ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2564. แหล่งที่มา: <https://tdri.or.th/2021/01/covid-106/>
- ธวัชกร อินอุตร. (2549). การปรับตัวจากผลกระทบ ของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตำบลแม่ดาว อำเภอมะนัง จังหวัดตาก. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 17 สิงหาคม 2563. แหล่งที่มา: <https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/12480/1/420443.pdf>
- นนทกานต์ จันทร์อ่อน. (2556). การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบของประเทศไทย (Management of Labour in the Informal sector in Thailand). *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 4 สิงหาคม 2563. แหล่งที่มา: http://library.senate.go.th/document/Ext5360/5360123_0002.PDF
- วรารณ ตระกูลสถิตย์. (2545). *จิตวิทยาการปรับตัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สำนักข่าวอีไฟแนนซ์ไทย. (2563). UN ชี้โควิดกระทบแรงงานนอกระบบไทยมากขึ้นสุด คาดจำนวนแรงงานยากจนเพิ่มขึ้น. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 17 สิงหาคม 2563. แหล่งที่มา: <https://www.efinancethai.com/LastestNews/LatestNewsMain.aspx?release=y&ref=M&id=eG0zZUg1Q1ZQc2c9>
- สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานกระทรวงแรงงาน. (2554). แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2555-2559. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2562. แหล่งที่มา: https://www.mol.go.th/wpcontent/uploads/sites/2/2019/03/PlanStrategy_Labour5559Minister_Dec0811.pdf
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). สำนักงานสถิติแห่งชาติ สสำรวจแรงงานนอกระบบ. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 19 สิงหาคม 2563. แหล่งที่มา: <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/News/2562/N08-07-62-1.aspx>
- สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดเชียงใหม่. (2561). แรงงานนอกระบบ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2563. แหล่งที่มา: <http://chiangmai.labour.go.th/index.php/2018-10-31-08-11-28/408-2018-10-31-06-38-13>
- เสกสรร มรุลากรังสรรค์. (2547). *องค์กรแห่งการเรียนรู้*. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2562. แหล่งที่มา: <https://kb.psu.ac.th/psukb/bitstream/2016/12480/1/420443.pdf>